

ԼՐԱԳԻՐ ԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱՅԼՆ

ԲԱՆՈՒՄԱԾ Ե

Ամբողջ 24րդ շրջանի բաժնորդագրին է 20 ֆրանգ. արտաստանի համար 10 ֆրանգ: Կարելի է նաև բաժնորդությունը քանի մասի համար որ ուզուի, ամեն մեկ մասը 2 ֆր. (Պարտկապատանի համար 1 ֆր.) հաշվելով: Նամակ և արագեաց է գրելու այս հասցեով. M. PORTOUKALIAN Directeur du journal Armenia MARSEILLE (France)

ԻՂՏԱՐԻ

ԹԻԻ 3

1908 ՕԳՈՍՏՈՍ 19 ԴԷ

(Հ. Յ. Օգոստոս 6)

ՊԱՏՄԱՆՆԵՐ

Բարագրութիւնը, եթէ հարկ համարի, համառոտեցող և կամ անվճար միայն կը հրատարակէ իրեն զրկուած գրութիւնները: Կարող է զերազարձուել չհրատարակուած ձեռագիրները:

Մանուցումներ կընդունուին հայերէն և ֆրանսերէն լեզուով: Մանուցման 1 միջակ դրը 1 սանդղակարժէ. 1 զլխագիրը 2 սանդղակարժէ:

Les annonces, en français et en arménien, sont reçues aux bureaux de la Rédaction: Rue Beaumont, 9.

ԲԱՆՈՒՄԱԾ Ե

ԲԱՆՈՒՄԱԾ Ե

ԱՐՄԵՆԻԱ, Ի

ԻՂՏԱՐԻ ԵՐԶԱՆԻՆ

(1908 ՕԳՈՍՏՈՍ — 1909 ՅՈՒՆԻՍ)

Ամբողջ 24րդ տարեշրջանի բաժնորդագրին է 20 ֆրանգ. (4 տուար անդրիկեան կամ 7 ռուբլ և 50 կոպ. ուսումական) ամեն տեղի համար, որ քան առեալ Պարտկապատանը, ուր կը գրուի կէս բաժնորդագրինով, այսինքն ամբողջ տարեշրջանին համար 10 ֆրանգ բաժնորդագրինով: Կարելի է բաժնորդագրուիլ նաև քանի մասի համար, որ ուզուի, ամեն մեկ մասը 2 ֆրանգ (40 սենդ = 75 կոպ.) հաշվելով, կամ 1 ֆրանգ Պարտկապատանի համար:

Յայտնի է արդէն թէ անոնք որ Արմենիայի Օթանդակ» արձանագրութեան են մեր հրատարակած Օթանդակ, ինչպէս նաև անոնք որ Արմենիայի ստատուտը, քանի մասի համար որ ուզեն, իրենց ստացած լրագրի ծրարին մէջ գրուելով և կէս բաժնորդագրինով, այսինքն ամբողջ շրջանին համար 10 ֆրանգով կամ ամսական 1 ֆրանգով կարելի է նաև Օթանդակի նշանակած բաժնորդի հասցէին ուղղակի գրելով թիւը, 12 1/2 ֆր. (2 1/2 տուր.) բաժնորդագրուիլ:

Ամերիկայի Միացեալ-Նահանգներին Միջուկային Նահանգին մէջ բնակողներին գիրով թան համար, կը նշանակուի թիւը «Արմենիայի Օթանդակ»ներէն ծրար Մարաք Պէրպէրեանի հասցէն, որին կարելի է գրել թէ՛ բաժնորդագրուելու և թէ՛ մեր հրատարակած տետրակներ ու գիրքեր գիւրուելու համար ստանալու. համարու Ահա այդ հասցէն.

M. G. Berberian
220, Front str.
WORCESTER Mass.

Նոյնպէս նաև Եւրոպի, Նիւ ձէրզիի և Նիւ Յորքի մէջ և ամեն ժամանակ զանազանները կրնան գիւրուել Արմենիայի Օթանդակներէն ծրար Միջուկային Նահանգներին որի հասցէն է

Dikran Mizrakjian
121 P. O. Box
WEST HOBOKEN N. J.

ԲԱՆՈՒՄԱԾ Ե

Վայրենական բարբեր. — Հայ ուսուցիչներ Հայաստանի համար. — Փախուտականները վերադարձ. — Արձակուած հայ բանտարկեալներին նպաստ. — Վանի հայ բանտարկեալները. — Լոնտոնի հայերի արքայական խնայքին առթով. — Արփիարեանի սպանման հետեւանքները. — Օրմանեանի դէմ եղած ցոյցը. — Կեղծ եւ խարդախ յայտարարութիւններ. — Հայերի թիւերը. — Տեղական. — Մանուցումներ:

ՎԱՅՐԵՆԱԿԱՆ ԲԱՐԲԵՐ

(Շար. 2րդ քառէն եւ վերջ)

Եթէ հայ ազգի կողմէն դադարի խորհուրդ մը եղած կամ թակարդ մը լարուած լինէր մեր ազգի թշնամին ոչնչացուելու համար և ազգային մը երթար մեր թշնամին իմացունէր դադարի, այդ կը լինէր մատնիչութիւն, դաւաճանութիւն:

Բայց այս խնդրի մէջ այդպիսի բան մը չկար. Հայ ազգի պաշտպանութեան համար գործադրուելիք գաղտնիք մը չկար: Մի քանի անձերէ բաղկացած աւազակային և մարդասպանական խումբ մը՝ որի գործած ոճիւրները Հայ ազգին վերագրել և այդ կերպով Հայ ազգի անունը աշխարհի առջև վատաճարաւելն արդէն ոճիւրների մեծագոյնն է և մատնիչութեան հաւասար ծանրակշիռ, սպաննած է հայ հրապարակագիր մը, որ իր կարծիքի համեմատ ազգային շահերը կը պաշտպանէր իր գրչով, ինչեւ խճ. բաղի աղաճնաւ ձեռնարկներին դէմ: Եւ գրամաշարները ու բռնակալները այդ խմբակն Արփիարեանը սպաննելով ուղղած է կարծիքի ազատութիւնը, մամուլի ազատութիւնը սպաննել հայ ազգին մէջ:

Հիմա կը հարցնենք թէ ո՞վ է հայ ազգի շահերին դաւաճանողն ու մատնիչը միթէ՞ Տաճարն է երբ Արփիարեանի սպաննողին ձերբակալուելէն, անոր դադարիքներ իր խոստովանութեամբ դատարանին յայտնուելէն ու հրատարակուելէն և մահապատիւ տրուելէն յետոյ, պատկերն ալ լրագրիւններին մէջ գրուելով ամերիկեան ոստիկանութիւնն իմացած է թէ մարդասպանի բուն անունը Պետրոս Հիւսթիսեանն է, այլ Յովսէփ Արփիարեանն, Տաճարն ալ ելած Արմենիայի մէջ գը-

րած է թէ ինք կը ճանչէ այդ Յովսէփը որ անուս և անմալ մտքով զիւրացի երիտասարդ մէր և կը ցաւի անոր վիճակին վրայ որ իր տգիտութեամբ, անգիտակցօրէն գործիք եղած է այդպիսի դարձիւի ոճիւր մը գործելու. թէ՞ անոնք են հայ ազգի դաւաճաններն որոնք Հայը Հայի ձեռքով սպաննել կուտան իրենց չահերի դէմ գրած լինելուն համար, անւանի Հայ գրագէտ մը դէպի գերեզման և խեղճ ու տղէտ գիւղացի մը դէպի կախաղան յառաջ մղելով:

Եւ այս ամէնքին վրայ կուգան նոր ոճիւր մը աւելցունել. Յովսէփէն աւելի տղէտ — թերեւս ոչ չարասիրտ բայց վերջին ծայր միամիտ — ուրիշ վայրենաբարոյ երիտասարդ մը կը գտնեն, որի միջոցով ծեծել կուտան Տաճարը, ազնիւ և խղճամիտ գրագէտ երիտասարդ մը, մատնութիւն անուանելով անոր գրածները և սպաննելով զինք ալ Արփիարեանի բաղդակից ընել, եթէ յանդիմանի շարունակել քննադատել Հին Հայկականների ոճիւրները:

Բայց մինչև երբ պիտի տեսնեն մեր մէջ այս վայրենական բարբերութիւնը կը գտնուէինք թէ կարծիքի ազատութիւնը, մամուլի ազատութիւնը կը խեղճէ գրաքննութեան ենթարկելով: Հոս, արտասահմանի ազատ երկիրներին մէջ, Հայեր կան, որոնք ոչ թէ թիւրքին պէս Հայերին կարգիւն գրելը, այլ կը սպաննեն գրողները և զիրենք արգարացուելու համար մատնիչ կանուանեն զանոնք, ինչպէս որ թիւրք կառավարութիւնն ալ տեղիք իւրին կանուանէր իր հալածելու ուղղածները:

Պէտք է վերջ մը տալ այս վայրենական բարբերին, պէտք է ազատել հայ միտքն ու հայ գրիչը տղէտների ու անխիղճ թշնամիների բռնութիւններից: Քաղաքական ազատութիւն ձեռք բերելու համար նախ մտքի ու կարծիքի ազատութիւն պէտք է:

Պէտք է քաղաքիւն ունենալ անվճար կուտելու մեր ազգակիցների մէջ տիրել սկսած այս բռնապետական վայրենի բարբերին դէմ պէտք է աւելի լինել տգիտութեան դէմ անվախ կուտելու և ազատ երկիրների մէջ

դռնէ հայ մամուլի ազատութիւնն ապահովելու համար...

Ով որ արի չէ, բարի չկրնար լինել: Այսպիսի պարագայի մէջ թուաւորութիւնը բարեարտութեան նշան մը չէ:

Դ. Բ.

ՀԱՅ ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՐԱՐ

Աւելի քան տասներկու տարի կը լինի մինչև կոտորած, կողպուտ, չոր, զեհ, սով, հիւանդութիւններ, տուրքերու զանաւան բարբարոս մեծոքներ, արտագաղթ և այլն հարուստ ու ճշմարտ են թուրքիայի հայ ժողովուրդը: Նոյն ազգակիցները կը շարունակեն տակաւին տասներկու հայ բնակչութիւնը հայաշատ նահանգներու մէջ: Մուշ, Վան և Պիլիզ սարսափ և արիւնի օրերու մէջ են: Եթէ քանի մը տարի ևս այս պայմանները շարունակուին, ո՞վ կը հսկան իրենց կրակային հետեւները: Հայերի իրականութիւնները տխուր են, շատ տխուր, եթէ ոչ յուսահատական: Արտասահմանի հայեր — հարազատ հայեր — այս տխուր իրականութիւններու հանդէպ անտարբեր չեն կրնար մնալ: Անտարբեր և անզգայ չեն կրնար մնալ, սակայն ինչ կընենք, իսպառ յուսակաւ: Առաջաւոր մը երբեմն և քիչ մը դրամ՝ մեռնելու դատաւարանութիւն կեանքը քանի մը օր ևս երկարելու և կամ թէ հայու թեան փրկութիւն և ազգայ բարեբաւտութեան յոյսը դեռ պահելով խորհիլ և գործել այդ գեղեցիկ յոյսին իրականացման համար: Այս երկուքն ո՞րը ընտրելու ենք: Ի՞նչ մայր է այն որ կը լքէ վերաւոր զաւկին անարը և կը դադարեցնէ ամէն խնամք ու դարման, որովհետեւ խոր են վերքերը և կսկծալի: Օ՛, մօր մը չքնաղ հաւատքն ունենանք՝ սիրով ներշնչուած. Հայութիւնը մահուան չէ դատաւարանութիւն և ոչ նորա փրկութեան ու վերականգման յոյսը մահով: Բազմաթիւ դարերու տառապանքներու մէջէն անցնող ժողովուրդը սահմանուած է ազգիւն, վերագրելու և կատարելու իր դերը մարդկութեան համար: Խորհիլ և ուրեմն և ծառայեցնենք մեր բոլոր ոյժերը, մեր

բոլոր ստացուածները հայ ժողովուրդի ազատագրութեան դատին: Շատեր են որ հայ յեղափոխութեան շարքերու մէջ կը մտնեն այդպէս հաւաքաբար գործելու: Օղորդութիւնը, եթէ նոյն իսկ հասկնանք զուտ զինուորական յեղափոխութիւն որ կաշխատի ժողովուրդը ինքնապաշտպանութեան վարժել և բռնակալութեան լուծել դէմ մաքստելու պատրաստը: Ի՞նչ զգուշութեամբ և տակաւով, — զուտ զինուորական յեղափոխութիւնը գործի խոշոր բաժին մը ունի կատարելիք: (Երանի՜ թէ ունենայինք ճշմարիտ յեղափոխականներ որ իրենց ծախն պատիւը, շահը, քէնն ու նախանձը մէկ կողմ դրած՝ գործէին միմիայն յօգուտ հայրենիքին, կարծիքներու և ուղղութիւններու տարբերութիւններ, մէկէ աւելի կուսակցութիւններ կրնան լինել և լաւ է թերեւս որ լինին, սակայն եթէ ճշմարիտ յեղափոխականներու թիւը շատ լինէր մեր կուսակցութիւններուն մէջ, լրագրական հայտնութիւններ, համայնքներու կողմնակցներ, դրամներու շրջաններ և պագալի, անարգար տեսողներ հազիւ երբեք պիտի լսուէին մեր մէջ): Անհրաժեշտ է որ հայ զինուորական յեղափոխութիւնը իր ճշմարիտ դերին մէջ մնայ: Ներկայիս նորա վարչութեան գործը ամէնէն դժուարն է: Նա որ իր ազդեցութիւնը զգալի ընել կուտայ յեղափոխական շարքերը մաքրելու, անոր մատակարարութիւնը բարեփոխելու և անոր գործելակերպը այնպէս յարմարցնելու մասնակից և պահանջներուն որ դաւաճան Դաւիթի աւերները չ'կրկնուին, նա մեծ բարեբար մ'է՛ հայրենիքին:

Սակայն զուտ զինուորական յեղափոխութիւնը միակ միջոցը չէ հայ ժողովուրդի վերականգման ծառայելու: Ժողովուրդի մէջ ապրիլ և նորա անմիջական պետքերուն զոհացում տալը նոյնպէս, ո՛չ, աւելի՛, կարևոր է քան ինքնապաշտպանութիւն և ապագայ ազատագրութեան պատրաստութիւն: Ներսիս Բաղդասարոս հայրենիք աղերսանօք կը կանչէ իր տարագիր զաւակներէն բժիշկներ, երկրագործներ, արուեստագէտներ և ուսուցիչներ: Հմուտ բժիշկներ՝ որ սէրէն մղուած թողուն Ամերիկայի և Եւրոպայի աւելի հանգիստ և ճիշտ կեանքը և երթան ապրիլ Հայաստանի մէջ, ուր հազարաւորներ կը տառապին և կը մեռնին, պէտք եղած դարմանը չգտնելուն համար, ուր առողջապահութեան օրէնքներու տգիտութիւնը յաճախ պատճառ կը լինի ընդհանուր ախտերու, ֆիզիքական կազմի տկարացման և մանկական համաճարակներու: Երկրագործներ և արուեստագէտներ՝ որ իրենց հմտութեամբ և փորձառութեամբ ջանային փոքր ինչ կասեցնել անտեսական քայքայումը, անգործութիւնը և սովը Հայաստանի մէջ: Ուսուցիչներ, որ նոր սերունդը դաստիարակեն, իմաստութեամբ և առողջ ներշնչումներով անձնավորութեամբ ու հոգի ապահովելով ապագայ հայ մարդուն և կնկան, որ նաև առաջնորդէին ար-

դէն դպրոցականի շրջանն անցած երիտասարդութիւնը, որ գործակցէին ամէն ազգագուտ շարժումներու: Սակայն շատ քիչեր են որ կը պատասխանեն հայրենիքի այս կոչին: Շատ աւելի թիւով է մահը յանձն առնելը զէն ի ձեռքին կռուի դաշտն իջնելով քան յանձն առնելը 20-30 տարիներու կեանք մը զոհաբերութիւններու, զրկանքներու, հալածանքի և տառապանքի՝ տառապող ժողովուրդին ծառայելու համար: Անկախախնայ և անհրկաւ, հայ ժողովուրդին իրական բարիք մը ընել կրնալու համար զոհել պէտք է, չա՛տ զոհել, ամէն ինչ զոհել:

Շնորհաւորելի երեւոյթ մ'է որ Եւրոպայի և Ամերիկայի մէջ մեծ թիւ մը կը կազմեն հայ ուսանողներ, որ ոչ միայն յօշոդութեամբ կը մրցին իրենց օտարազգի դասընկերներուն հետ, այլ նաև շուտով պատուաւոր ասպարէզներ կը գրաւեն կեանքի մէջ: Այդպիսիներն իրենց բարեկեցութիւնը ու փառքը ապահովելէ դատարձանք են իրենց ցեղին: Ուրախալի է որ այդ հայ ուսանողականներն շատեր իրենց ազդեցութեամբ, գրչով և դրամով կը ջանան օժանդակել հայրենիքին: — սովեակներ կը կերակրուին, գիւղերու և քաղաքների մէջ դպրոցներ կը պահպանուին, ինքնապաշտպանութեան միջոցներ կը հայթայթուին, գրական անունք կը մատակարարուի քաղաքակրթութեան բարիքներէն զուրկ հայ պատանիին և երիտասարդին, քաղաքակրթութեան երկիրներու մէջ համակրանք և շահագրգռութիւն մը կ'ստեղծուի դէպի հայրենիք և Եւրոպայի դիւանադիտական տրամադրութիւնը մի աստիճան կը հակուի ի նպաստ հայկական դատին: Ազատ երկիրներու մէջ մնալ և ապրիլ ուսողներ շատ բան ունին ընելիք եթէ կամին և ընեն: Սակայն անհրաժեշտ է որ լինին նաև այնպիսիներ որ որոշեն հայրենիք երթալ, յօժարելով զօհողութեանց ամէնամեծին:

Ուսուցիչներու պահանջը ամէնէն մեծն է այսօր թուրքահայաստանի մէջ: Քանի՞ ուսուցիչ կրնայինք համբել իրենց կոչմանը արժանի՝ ուսման ծառաւի այդ ժողովուրդի վարժարաններուն մէջ: Շատ քիչ: Տարակուսելի է եթէ հատուկ կարելի է գտնել վառայն հանգիստ մէջ, Հապա ուսուցչականներ իրենց կոչման արժանի և յարմարապէս պատրաստուած ուսուցչականներու սովն աւելի մեծ է:

Այս տղերք գրողը, որ յառաջիկայ գարնան պիտի աւարտէ համալսարանական եռամեայ ընթացքը Ամերիկայի Միացեալ Նահանգաց մէջ, որոշած է հայրենիք դառնալ և ուսուցիչ լինել: Թէև յաւակնութիւն չունի մեծ կարողութիւններ ունեցող ուսուցիչ մը դերը կատարելու, սակայն զգալով հայ ուսուցիչներու ստիպողական պէտքը և տեսնելով թէ կարող և ըստ ամենայնի յարմար ուսանողներու մտքէն անգամ չանցնիր Հայաստան երթալ, կուզէ գտնէ առիւնէն գացող մը լինել, որպէսզի իրաւունքով

և համարձակ կարողանայ ձայնակցիլ հայրենիքի աղիողորմ կոչին: «Կորոված միտ հայ ուսանողներ, դուք որ գիտութեան մեծ տաճարներու մէջ մտքերնիդ կը պարարէք, դուք որ բռնու սէր մը ունիք դէպի ձեր մայր հայրենիք, որ ազնիւ մտածումն ունեցած էք նորան նուիրել ձեր բոլոր կարողութիւնները, դուք որ սիրելւոյն համար զոհեք առաքելութիւն կը համարիք և մաքառումներու մէջ կը գտնէք մեծագոյն զօհացում, դուք որոց սիրտը կը բարախէ փափուկ գորովով դէպի մանուկ ուսանողութիւն, որ մեծ մարդը կը տեսնէք տասը տարեկան տղային մէջ, դուք որ սիրելի, գրաւելի, առաջնորդելի անգիւն յատկութիւնները մշակած էք ձեր մէջ, հիշէ՛ք դաստիարակելու հայ մանուկները և առաջնորդելու հայ երիտասարդութեան և հայ համայնքներուն: Ոչ ոք պիտի վարձատրէ զձեզ արժանապէս: Գուցէ փոխան փառքի նախատիք և հալածանք գտնէք յաճախ: Բայց ձեր Մայր հայրենիքը և Աստուած պիտի օրհնեն զձեզ և ձեր կեանքը պիտի պողաբերի:»

ՀԱՅ ՈՒՍԱՆՈՂ

ՓԱՅՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԴՅՐՁՐ

Անոնք որ քաղաքական պատճառներով և կամ կեանքն այլ ևս անտանելի գտնելով թիւրքերի մէջ, հեռացած էին իրենց հայրենիքէն, անշուշտ մեծապէս ուրախացած են այժմ թիւրքերի վայելած համեմատական ազատութեան, դատապարտութեան ընդհանուր թողութեան և փախստականների վերադարձի թոյլտուութեան աւերած լսելով:

Ալեքսանդրիան (Եգիպտոս) . օգոստ. 14ին տրուած հեռագիրը մը կիմացունէ թէ 500ի չափ թիւրք և հայ փախստականներ չոգնեալ մտան Կ. Պոլիս վերադառնալու համար: Բայց 15ին տրուած հեռագիրը մ'ալ կիմացունէ թէ չոգնեալը, որ յատկապէս փախստականները աժան գընով փոխադրելու համար վարձուած էր, մեկնած երեկոյին վերադարձած է Ալեքսանդրիա որովհետև ճանբորդներ իրենց տրուած ուտելիքէն դժգոհ լինելով ոտքի ելած էին: Ոստիկանութիւնը հսկողութեան տակ աւեր է նաւը և խռովայիները ձերբակալուել են:

Նիւ Եորքի (Ամերիկայի Միացեալ Նահանգներ) օսմ. ընդհ. հիւպատոս Մուլենի պէյ տեղական լրագրիչներին միջոցով ծանուցել է թէ քաղաքական պատճառներով փախած բոլոր թիւրքահայաստաններն ընդհանուր թողութիւն եղած է, առանց ցեղի և կրօնի խտրութեան, և թէ կրնան վերադառնալ թիւրքերէ, հարկ եղած անցագիրն ստանալով հիւպատոսութենէ: Մուլենի պէյ Նիւ Եորքի Դաշնակցական և Հնչակեան գումիդէներին ալ պաշտօնական նամակներ ղրկելով նոյնը հաղորդել է, թիւրքերի յառաջիմութեան համար համեմատութեամբ գործելու կոչում ընելով:

Արտասահմանէն Կ. Պոլիս վերադարձած են հայ գրագէտներէն Տիար Գրիգոր Զօհրապ, Գահրէի «Լուսաբեր» խմբագիր Տիար Երուսաղիմի խմբագրապետ Տիար Ռուբէն Զարգարեան: Նոյնպէս և Տիար Տոգոյն: Տաղաւարեան Եգիպտոսէն Կ. Պոլիս հասած է օգոստ. 13ին:

ԱՐՁԱԿԱՆՆԵՐ ԶԱՅ
ԲԱՆՏԱՐԿԱՆՆԵՐԻ ՆՊԱՍՏ

Պոլսեան կեսաւարացի հայ վաճառականներէն Տիար Յարութիւն Սէլեան առաջարկած է հանգանակութեամբ մը օգնել այն Հայերին որոնք քաղաքական պատճառներով բանտարկուած էին Կ. Պոլսի մէջ և որոնք արձակումն այս օրեր այնքան մեծ ուրախութիւն պատճառեց ամէնքէն: Օգնութիւնը չուցանուելու համար մինչև պատրիարքարանի կողմէն յատուկ յանձնաժողովի մը կազմուիլինք մի քանի անձերի հետ մէկտեղեալ անխաճառութիւնն ունեցած է նուրաւութեան և փութացել է Կ. Պոլսի (920 ֆր.) առ հաշիւ յանձնարարութեան տեղապահ Դրեան Սրբազանին որ խոստացել յատուկ յանձնախմբի մը կազմութեան խնդիրը ներկայացնել խառն ժողովին երբ գումարուի:

Ջմիւնի մէջ ալ հանգանակութիւն տրուած է օգնելու համար այնտեղի հայ բանտարկեալներին որոնց արձակուած առեւ ժողովուրդը ուրախութեան մեծ ցոյցերով եկելիցն առաջնորդած էր զիրենք և հոն հանգէս մը կատարուելով, միւսիմարակ ու ոչ ոքի առեւ խոսակցութիւններ կ'առնէին:

Տիգրանակերտէն, Ատանաէն, Խաբերդէն, Գասթալուէն, Տրապիզոնէն և այլ նահանգներէ զրկուած պաշտօնական հեռագիրները կիմացունեն որ քաղաքական պատճառներով բանտարկուածներն արձակուել են: Բայց ուրիշ աղբիւրներէ ալ կ'մացուի որ մի քանի նահանգներէ զեւ չեն արձակուած հայ բանտարկեալները: Ատոնց համար Տեղապարտ Սրբազանը դիմում պիտի ընէ Դրան:

Վ.ՆԻ ՀԱՅ ԲԱՆՏԱՐԿԱՆՆԵՐԸ

Վանէն Կ. Պոլսի պատրիարքարանի կիմած հեռագրէ մը կիմացուի որ մինչև յիս. 29/11 օգոստոս տակաւին արձակուած չէին հայ բանտարկեալները: Միւնիքեա Կ. Պոլսի բանտէն ոճրագործներն անգամ ազատ թողուցանելու համար իրաւէի ներումն ընդլայնուելով, վանի մէջ քաղաքական պատճառներով բանտարկուածները տակաւին արձակուելով թէ՛ սուլթանի իրաւէին և թէ՛ ներկայ կացութեան պահանջներին դիմադրութիւն մ'են կուսակալի կողմէն որ անտարակոյժ չկրնար անպատիժ մնալ: Արգելադրութեամբ զնացած հեռագրին չուր հաւատք ընծայել, ինչպէս Տրապիզոնի պաշտօնական եղած կուսակալն որ Սահմանադրութեան հրատարակ-

*** Այս առտու սարարան եկաւ Օոմ.
Միւթեան և Յառաջդիմութեան Ընկե-
րութենէն պատուիրակութիւն մը և ըս-
տովոյն երէկեան տղերք և ապօրէն ցոյցին
դէմ:

«Բիւզանդիոն»ի վերոյիշեալ թուին մէջ կը կարգանք և հետեւեալը.

Ժողովուրդին ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք իւր թէ՛ Եւրոպայի իւրերոյ գրեւոր թուրքերէն և հայերէն այն յայտարարութիւններուն վրայ, որոնց մէջ Ն. Ամենապատուութիւնն իւր թէ՛ հրաւեր կը արժեք հայրենակիցներուն որ Հայ Ազգին գործերն իրենք ձեռք առնեն, թէ ինք տկար է մալմուդ և չի կրնար Պոլսի գալ և Ազգին գործերը նայիլ: Այս յայտարարութիւնը բոլորովին սուտ է, կեղծ է, Եւրոպայի ծանօթ թշնամիներուն գործն է, զանկա վարկաբեկ քննելու դիտումով եղած է: Արդարեւ մէկ երկու գեղծարար հայ եկեղեցականներ շահ ունին որ Եւրոպայի Պոլսի չգալ, և շատ հաւանական է որ այս կեղծ շարեւերական ալ իրենց թելադրութեամբ եղած է: Հայրենասէր Հայ երիտասարդներ սխառտ են հաւաքել այս կեղծ նամակները, դոր իւր թէ Օսմ. Քոստանդնուքի յայտարարական է, սինչդեռ Քոստանդնուքի յայտարար է որ բացարձակապէս տեղի չի ունի: Եւրոպայի մէջ վախ կը յայտնուի որ Օսմանեան փախուստ պիտի տայ և երկիր ցոյցն ալ Օսմանեանի դէմ՝ այս շրջաբերականին գործած ազգեցութեան հետեւեալը կը կարծուի: Յաւանք է որ Անտոն Լէօնտովի մէջ Հայ լիբրարտեւ, Արամ Խաչատուրեան, որուն հայրը գործադատարար ազգային շրջանակին մէջ ալ եր գտնուի, երկիր ցոյցարարներուն գլուխ անցած է: Ինչպէս այս Հայ կերպար մատնի զուգորդ մէկ գործիչը Հայ ժողովրդին առեւտով փաս կը կազմէ ասանկ թափօրի կը: Եւրոպայի ժողովուրդին ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք այս շարեւերականին թուեալից ու թշնամական նպատակին վրայ. Եւրոպայի Սրբազանը Պոլսոյ շրջանակին հետեւ պիտի լուսնային իշխան գիտութեամբ եղած է, վարկաբեկ, սարսափելի Ն. Ամենապատուութեան ընկեր յայտարարութիւններէն, Սրբազանը մի վաղէն վերադարձող այս ճշմարտութեան ձայնէն:

ՀԱՅԵՐ Ի ԹԻԻՐԵԻԱ

Վանի պատրիարքական փոխանորդ Տ. Ներսէս Մ. Վ. Խաչատուրեան որ հրաւերած է. Պոլսի կերպար, իր աղիքի հիւանդութիւնը սաստկանալով մնացած է Տրապիզոն ուր երկու բժիշկներ կը դարմանեն զինք առաջնորդարանին մէջ:

— Ծանօթ գրագէտ Նիկա Տէմիրճի. պաշտան որ ժամանակէ մի վեր ֆիզիքապէս և մտաւորապէ տկարացած վիճակի մը մէջ կը գտնուէր, ինքզինք իր ընկալարանի պատուհանի փեղկէն կախուլով անձնաստիճանը եղեր է: Մեծանուն գրագէտին այս տիտուր վտանգանը շատ վիշտ պատճառներ է ամէնքին:

— Վանի առաջնորդական Տեղապահ Տ. Զաւէն Մ. Վ. Նիկաեան յու. 23/5 օգոստոսին 4. Պոլսէն մեկնած է Վան երթալու համար:

— Հայերն իրենց պատրիարք Օրմանեանը պաշտօնանկ ընելով քաջաբերական օրինակ մեղան ուրիշ հասարակութիւններին ալ. իրենց զխառնոր ներկայացուցչի դէմ այդպիսի շարժում մը սկսելու: Բողոքական Հայերն ելած են իրենց ազգապետ Պոյաճեան Յակոբ Գլխաւոր պաշտօնանկ ընելու. կաթողիկէ Հայերը Սապազեան պատրիարքը, Յոյները Նուբի մատրիարքը: Հրեայները յաջողած են արդէն, Հայերէն յետոյ, պաշտօնանկ ընել իրենց խախտապետ Մովսէս Լեւոն որ 20 տարիէ ի վեր կը պաշտօնավարէր:

— 4. Պոլսի Հայերին մէջ գովելի եւ աւագ մը սխառտ է վերակազմուելու համար «Միացեալ ընկերութիւն»ը որ իր կրթա-

կան գործունէութեամբ այնչափ արդիւնաւոր եղած էր և իր անուն կապուած կը մնայ հայկական կեանքին մէջ նոր դարազարդի մը բացման հետ: Սկզբնական առաջարկն ըրած է Տիար Յովհաննէս Խաչատուրեան որ խոստացած է տարեկան 20 ոսկի տալ եթէ ընկերութիւնը վերակազմուի. Տիար Յակոբ Կոստիլեան տարեկան 10 ոսկի և Տ. Արտաշէս Ֆընտըգլեան միասնապէ 100 ոսկի:

— Տիար Գարեգին Պաշտօնական որ նախկին բուժակապետական կառավարութեան ժամանակ հեռացուցուած էր Արամեան տպարանէն, այժմ վերստանձնեց է անոր վարչութիւնը:

ՏԵՂԱԿԱՆ

Տեղիս Ս. Յարութիւն մատուցին մէջ կիրակի օր (օգոստ. 16) կարդացուեցաւ Եւրոպայի առաջնորդ Դեր. Դէնորդ Եպ. Իւթիւսեանէն զրկուած կոնգրակ մը որով Մարտիարեանի հայ վաճառականներէն Տիար Ղազարոս Զրպուգեանը «հրամանաւ ուրարակի» կանուանէր և արտօնութիւն կուտար անոր ճաշու Աւետարան կարդալու և «Հաւատամք»ն ըսելու:

Յայտնի է որ Մարտիար փոքրամեծ հայ գաղութին իր քահանայէ գաղտնաբերուած և այլ օգնական պաշտօններէն չլինար պահել. ուստի այդ գաղութը կացութեան օգնելու համար, տու բարեպաշտ վաճառականն որ Կիւմրի շրջանէն է և արդէն զըպրութեան չորս աստիճաններն ըստացած է Տրապիզոնի նախկին առաջնորդ հանգուցեալ Մեսրոպ արքեպիսկոպոսէն, երկար տարիներէ ի վեր անձնուիրաբար դպրութեան պաշտօնը կատարելով կը ծառայէր Ս. Եկեղեցիին, որով տեղիս ժողովրդի յարգանքէն զատ անոր շնորհակալութեան ալ արժանացած էր: Ուստի մատուցի Պատ. Հոգաբարձութեան խնդրանքին համեմատ, Դեր. Առաջնորդն ուրարակութեան ալ արտօնութիւն տուաւ այժմ անոր, որ չնայելով իր վաճառականական դիրքին, կը խնայէր իբրեւ տիրացու ծառայել ժամերգութեան և Ս. պատարագի կանոնաւորութեան և այդպէս թէ՛ դպրութեան պատիւը կը բարձրացունէր և թէ՛ փոխադարձապէս իր ու հայ վաճառականութեան պատիւը կը բարձրացունէր բարեպաշտական ըզգացումներին մասին:

Ասկէ 3 տարի առաջ, տեղական թերթերէն առնելով հրատարակած էինք Պրմէնիայի 28 թիւին մէջ թէ Կարապետեան անուն Հայ մը տեղիս վաճառականներէն Տիար Թէքեանէն սպառնալիքով դրամ պահանջելուն համար ոստիկանութեան կողմէն իբրեւ անիշխանական (!) բանտարկուած և յետոյ արտաքսուած էր Մարտիարէն:

Այժմ այդ անձ մեզ կը տեղեկացունէ որ իր ձեռքաւարակութիւն ու արտաքսուելը թիւրիմացութեան մարդիկն էր եղած. թէ ինք սպառնալիք չէր ըրած Տիար Թէքեանին, այլ իր վիճակն ու պէտքն իմացունելով օգնութիւն մը խնդրած էր գործ մը ըսկըսելու համար, բայց իր միտքը սխալ

հասկցուած և փրանսերէն չգիտնալովն ոստիկանութեան ալ չէր կրցած բացատրել եղելութիւնը. և թէ այժմ Տիար Թէքեանին որոշապէս բացատրած լինելով իր այն ժամանակի դիմումին նպատակը, համոզեց է իր անմեղութեան մասին:

Մեզ հաղորդուած այս տեղեկութիւնները հրատարակելով, մենք ալ ուրախ կը լինինք որ սպառնալիքով դրամ պահանջելու չար դիտաւորութիւնն ընտել եղեր այդ հայ երիտասարդը: Յաւանք է միայն որ իր պահանջը լաւ չէ բացատրուել և թիւրիմացութեան մը հետեւանքը կրեր է դժբաղդապէս:

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆԵՐ

Արմէնիայի խմբագրատան մէջ ծախու գտնուած գիրքերի մանրամասնացուցը հրատարակուած է Արմէնիայի 17րդ շրջանի 38, 39 և 40 թիւերին մէջ:

Այդ թիւերէն յատկապէս աւելի տպած լինելով, պատրաստ ենք ձրիապէս զրկել անոնց որոնք կը փափաքին մեր գրացուցակներն ունենալ, եթէ գրեն 50 սանթիմ զրկելով գիրք ուզեն մեզնէ նախապէս. այդ ուզած գրքի ծրարին մէջ գրուելով կը շնորհակալուին գրացուցակներն ալ:

Ծրարները ապահովագրուած (recommandé-registré) ստանալ ու գրքերը պէտք է որ ամեն մէկ ծրարի (մինչեւ 2 քիլո) համար 25 սանթիմ ապահովագրութեան ծախքը վճարեն:

Ամեն երկրի փոստերը, քանի՜ սանթիմի համար ալ լինի, մանրատը փոստ կուտան մեզ վճարուելու համար Մարտիարէն մէջ:

Արմէնիայի խմբագրատան մէջ ծախու կը գտնուին, ի միջի այլոց, և հետեւեալ գիրքերն որոնց առկա նշանակուած գիրքերն մէջ հաշուուած է նաեւ զրկելու փոստի ծախքը:

ՀԱՅԱՐԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ

Մ. Փորթուգալեանի հրատարակած գիրքերին վրայ մասնաւոր շեշտ կը լինի Պարսկաստանի Հայերին համար որոնց կը զրկուի փակագծի մէջ նշանակուած գիներով:

Ը. ԹԻՐԻԳԻԱԻ ՀԱՅԵՐՆ ԵՒ ԻՐԵՆԸ ԴԻԱՅՆՆԵՐ (Թիւրքիայի Հայերն և իրենց դրացի ազգերի վրայ վիճակագրական և ցեղաբանական ամփոփ և հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւններ կը պարունակէ: Թիւրքահայաստանի մէջ բնակող ալ և ալ ազգերէ բնակիչներ թիւին բաղդատական մէկ ցուցակն ալ կցուած է տետրակին վերջը): Գին (35 սանթիմ) 50 սանթիմ:

Թ. «ԱՐՄԵՆԻԱ»Ի ՑՈՒՇԱՐԱՐ ԱՐԱՅԻԱԲԱՆԱՆ Եւրոպայի թիւերը այժմ բոլորովին ապաւանդ և միեւնոյն ժամանակ շատերի հետաքրքրութեան առարկայ դարձած լինելով, այդ շրջանի մէջ Մ. Փորթուգալեանի գրած առաջնորդող յօդուածներէն գէթ 30ի չափ ամփոփուած են Ցուցարարի մէջ որ ուղեւորող գիրքով 124 երեսներէ կը բաղկանայ) (1 ֆրանք) 1 ֆր. 40 սանթիմ:

Ժ. ՎՐԵԺ (Պուլկարիայի մէջ Թիւրքերի արած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցուցուած թէ Պուլկարներն ինչպիսի մոռցնելի դիւան են իրենց վրէժ լուծելու համար): (15 սանթիմ), 20 սանթիմ:

ԺՈ. ՓՈՒՍԱՐ ԲՈՑԱՐԻՍ (Ցուցատար Թիւրքերի արած բարբարոսութիւններէն մի փոքրիկ պատկեր կը ներկայացունէ և ցուց կուտայ թէ Ցուցի ինչպիսի միջոցների դիւան են իրենց վրէժ լուծելու համար): (0,15 սանթիմ) 20 սանթիմ:

ԺԲ. ՆՄՈՅՇԵՆ Մ. Փ. Ի ԳՐԱՄ ՆԱԽՈՐԵՆԵՆ. (Դ. Փորթուգալեանի գրած հայրենասիրական ոտանավորներէն մի քանի ամփոփուած են այս տետրակի մէջ իբրեւ նոյնները: Նախապէս քաղաքներէ մէջ և զանապաշտաւորութիւններէ տակ իր երգերէն գրած ոտանավորներն ունեն քաջանակին հրատարակուած չը լինելու կորուած են այժմ: Այս տետրակի մէջ ոտանավորներն բոնք իբրեւ նամփոփուած են այս տետրակի մէջ: Գին և ցան կը գտնուին Կ. Պոլսի մէջ, որոց վերստին տպագրութիւն վաղուց արդէն արգելուած է, և Արմէնիայի լրագրողներէն մէջ: Նմանի լուծելով գրուած են: Գին (10 սանթիմ) 15 սանթիմ:

ԺԳ. ՄԻ ՊՈՒԼԿԱՐ ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐ (ՀԱՅԱՐԱՐԻԱ ՍԹՈՐԱՆՈՎ) ՅՐԱՆՍԵՐԵՆԵ ԹԱՐԳՄԱՆԵՑ ԳՐԱՐԱՐ ԳՐԱՐԱՐ 1894

1 ֆրանք և 40 սանթիմ: Տարածելու համար մեծ քանակութեամբ առնողներին 25 % զեղ լինի:

(Պարսկաստանի Հայերին համար 1 ֆրանք է):

Եղիազար Մուրադեան. Գինական Պատմութիւն Արշակ Բ. և անոր Պադիշահ (Հայոց պատմութեան մէկ կարեւոր կէտին վրայ քննադատական տեսութիւն մ'է որի համար Մ. Արաբէկեան գրած է թէ «Հեղինակին այդ ձեռնարկութիւնը պատիւ է բերում իրան և այն ազգին, որին պատկանում է պատմութիւնը»): 2 ֆր. 50

Բակուրյան. Կիպրոս կղզի (Ա. Այս խաղաղական և պատմական տեսութիւն: Բ. Հայ գաղթականութիւն): 1 ֆր. 25

ՏԵՐԵՆ—ԻՄՐԱԳԻՐ
Մ. ՓՈՐԹՈՒԳԱԼԵԱՆ
ԲԱՐՍԵԼ
Հայերի ապագայի մ. Փորթուգալեան
Ls Gtrent: François CARRIERE
Marseille. — Imprimerie du Midi